

Małgorzata Olszewska

Sprawozdanie z ogólnopolskiej konferencji naukowej pt.: "Pamięć Shoah - współczesne reprezentacje", Łódź 12-14 maja 2003

Piotrkowskie Zeszyty Historyczne 6, 465-467

2004

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Małgorzata Olszewska

SPRAWOZDANIE Z OGÓLNOPOLSKIEJ KONFERENCJI NAUKOWEJ
PT.: „PAMIĘĆ SHOAH – WSPÓŁCZESNE REPREZENTACJE”,
ŁÓDŹ 12–14 MAJA 2003

W dniach 12–14 maja 2003 r. w Uniwersytecie Łódzkim odbyła się konferencja naukowa pt. *Pamięć Shoah – współczesne reprezentacje*, zorganizowana przez Katedrę Mediów i Kultury Audiowizualnej. Honorowy patronat nad całością obrad objęła minister Barbara Labuda, sekretarz stanu Kancelarii Prezydenta RP. Wśród gości znaleźli się m.in. prof. Władysław Bartoszewski oraz pisarz i poeta Henryk Grynberg. Program konferencji obejmował kilkadziesiąt referatów, a także działania artystyczne i projekcje filmów dokumentalnych poświęconych tematyce Zagłady. O Holocauście wypowiadali się nie tylko historycy, ale również filologowie, politolodzy, antropolodzy, artyści, księża.

Obrady toczyły się w sesjach plenarnych i panelowych. Podczas jednej z sesji plenarnych interesujący wykład pt. *Wpływ zagłady na stabilizację światowej kultury politycznej* wygłosił ambasador Izraela w Polsce, Szewach Weiss. W ciągu trzech dni konferencyjnych odbyło się 11 dyskusji panelowych, ukierunkowanych tematycznie. W trakcie panelu *Teologia i filozofia po Shoah* przedstawiono wiele interesujących wystąpień, m.in. referat *Żydzi – chrześcijanie: dwie pamięci*, autorstwa ks. dr. Romualda Wekslera-Waszkina (KUL). W sesji panelowej *Plastyczne reprezentacje Zagłady* dr Eleonora Jedlińska (UŁ) zaprezentowała tematykę holocaustu w sztuce współczesnej na przykładzie wystawy *Mirroring Evil. Nazi Imaginery / Recent Art* w Jewish Museum w Nowym Jorku.

Szczególnie interesujące okazały się dyskusje panelu pt. *Między mową a milczeniem – językowe świadectwa Zagłady*. Uczestników tej części obrad zainteresowała m.in. „Kronika Getta Łódzkiego”, redagowana od stycznia 1941 r. w Wydziale Statystycznym Przełożonego Starszeństwa Żydów w łódzkim getcie oraz jej twórcy. Język tekstu Kroniki stał się materiałem badawczym dla filologicznej interpretacji, którego dokonała Monika Polit (studentka UW MISH). W kontrowersyjnym wystąpieniu pt. *Oblężony język kroniki. Analiza tekstu Kroniki Getta Łódzkiego* autorka starała się dowieść istnienia specyficznego języka Kroniki – nowomowy getta i pokazać jego związek z postacią Przełożonego Starszeństwa Żydów – Chaima Rumkowskiego. Zdaniem referentki, tekst Kroniki poddawany cenzurze Rumkowskiego stawał się materiałem propagandowym, „...którego zadaniem było formowanie percepcji i manipulowanie rozumieniem i ocenami przyszłego czytelnika”. Materiały do Kroniki, według autorki, dobierane były w taki sposób, aby informowały o wy-

branym odcinku rzeczywistości. Kronikarze mieli więc notować najmniejsze nawet osiągnięcia administracji getta, a o Przełożonym Starszeństwa Żydów pisać jedynie w superlatywach.

Zupełnie odmienny sposób rozumienia pracy dziennikarzy, redagujących treść Kroniki, zaprezentował dr Krzysztof Woźniak (UŁ). W referacie pt.: *Doświadczenia z prac nad wydaniem Oskara Singera reportaży z getta łódzkiego*, przedstawił własne spostrzeżenia z prac nad edytorskim opracowaniem zbioru reportaży i zapisków, powstałych w łódzkim getcie¹. Dla autora wystąpienia bardzo interesująca okazała się postać Oskara Singera – znanego czeskiego dziennikarza, który w 1941 r. wraz z rodziną został deportowany do łódzkiego getta i znalazł się wśród dziennikarzy tworzących Kronikę. Ponadto pisał eseje i felietony z życia codziennego getta. Spostrzeżenia notowane podczas codziennych spacerów miały stać się świadectwem gettowego życia, wskazówką dla przyszłych pokoleń, materiałem badawczym dla historyków. Dotyczyły rozmaitych spraw: były reportażami z odwiedzanych zakładów produkcyjnych, ukazywały koegzystencję mentalnie i obyczajowo odmiennych społeczności Żydów ze Wschodu i Zachodu Europy, zmuszonych do wspólnego życia. Zapiski dotyczyły też spraw polityki. Były na bieżąco aktualizowane, Singer w obliczu zmieniającej się rzeczywistości dokonywał stale nowej interpretacji wydarzeń. Niejednoznacznie oceniał członków żydowskiego samorządu getta, głównie Chaima Rumkowskiego, którego nie krytykował wprost, ale pisał o jego wybuchach złości i braku tolerancji dla jakiegokolwiek inicjatywy. Zdaniem Woźniaka, żydowski dziennikarz starał się być bezstronnym narratorem, co wzięwszy pod uwagę otoczenie w jakim żył, nie było łatwe.

Interesujący referat pt. *Holocaust z perspektywy antropologicznej – na przykładzie tekstów z getta warszawskiego* przedstawiła mgr Marta Pietrzykowska (UW). Wykorzystała świadectwa osób przebywających w getcie warszawskim oraz literaturę obozową, m. in. teksty Primo Leviego czy Krystyny Żywulskiej. Autorka wyszła z założenia, że głód, jako powszechne doświadczenie czasów Zagłady, stanowił czynnik wpływający na ludzkie zachowania. Z tego punktu przeanalizowała życie dzieci w warszawskim getcie w kontekście podstawowych kategorii antropologicznych (czasu, przestrzeni, ciała, osobowości, rodziny, tabu). Zdaniem autorki, najmłodsze ofiary Holocaustu, egzystujące w zamkniętej społeczności getta to dzieci kalekie psychicznie, pozbawione zachowań typowych dla ich wieku. Głód powodował, że nie spędzały czasu na zabawach. Zresztą nie były w stanie, ponieważ podczas zabawy traciły energię. Życie wypełniała im praca, musiały zapewnić byt rodzinie (szmuglerzy, żebracy). Były to dzieci o osobowości, sylwetkach i twarzach starców, rozmawiające między sobą jak ludzie dorośli – o chorobach czy wszechobecnej śmierci. Były to dzieci, którym odebrano dzieciństwo.

Zupełnie odmienny przykład „językowego świadectwa Zagłady” zaprezentowała dr Grażyna Gajewska (Collegium Europeum Gnesnense) w wystąpieniu *Tato, opo-*

¹ Publikacja, o której mowa to: O. S i n g e r, „Przemierzając szybkim krokiem getto...” *Reportaże i eseje z getta łódzkiego*, Oficyna Bibliofilów i Archiwum Państwowe w Łodzi, Łódź 2002.

wiedz o Holocaustcie. *Sztuka pamięci w pokoleniu '68*. Autorka przedstawiła historię Zagłady w szokującej, niecodziennej, obrazkowej formie komiksu. Założyła, iż przeszłość powraca do nas w problemach oraz pytaniach, które zadajemy z perspektywy wyzwań współczesności. Jednym z takich problemów są przeżycia z czasów wojny dla ludzi z pokolenia, które nie doświadczyło tych wydarzeń bezpośrednio, ale które dotyczyły ich dziadków. „Czy człowiek żyjący na przełomie XX/XXI wieku, śpiąc w ciepłym łóżku, jadając w MacDonalddie, chodząc do kina i na wernisaże sztuki może zabierać głos w kwestii Holocaustu?”. Autorka odnalazła odpowiedź twierdzącą w obrazkowej narracji tamtych wydarzeń, w komiksie „Maus”, autorstwa Arta Spiegelmana, amerykańskiego artysty pochodzenia żydowskiego. Opowieści komiksowe to wytwór kultury masowej, adresowany przede wszystkim do dzieci i młodzieży, rzadko do dorosłych. Jak na komiks przystało, w „Maus” fikcja pomieszała się z faktem. Autor celowo zastosował czarno-białą technikę rysunku. Głównymi bohaterami opowieści uczynił pewną myśią rodzinę, żyjącą w okupowanej przez nazistów Europie. W rzeczywistości to historia życia rodziny autora komiksu, który po latach w taki sposób ją zinterpretował i oddał czytelnikowi, przede wszystkim swojemu synowi.

Wybór sposobu przedstawienia historii eksterminacji Żydów w takiej formie może bulwersować, zwłaszcza nas – Polaków, ale także humanistów, przyzwyczajonych do dosłowności naukowego dyskursu historycznego. Niemniej komiks stał się wydarzeniem medialnym, społecznym i obyczajowym.

Podsumowując, trzeba stwierdzić, iż łódzka konferencja ukazała współczesne próby spojrzenia na zagadnienie Holocaustu, uświadamiając, iż prawie 60 lat po zakończeniu wojny problem ten nadal jest istotny. Przedstawione w trakcie konferencji interesujące referaty znacznie poszerzyły wiedzę jej uczestników na temat różnych aspektów zagłady ludności żydowskiej w czasie II wojny światowej